

Aan: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat,
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Putten, 24 januari 2021
Kenmerk: B4396-1

Onderwerp: Reactie op internetconsultatie, Besluit stikstofreductie en natuurverbetering
www.internetconsultatie.nl/amvbwsn

Geachte heer, mevrouw,

Als Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV) maken we graag gebruik van de mogelijkheid om onze zienswijze te geven op het Besluit stikstofreductie en natuurverbetering. De NMV is een vereniging die als doel heeft het behartigen van belangen van de melkveehouders. Dit besluit zal direct en indirect de nodige gevolgen hebben voor alle activiteiten inclusief de landbouw/veehouderijsector, daarom ontvangt u hierbij onze inbreng.

Adviezen

De Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV) is zeer verbaasd over het wetsvoorstel omdat er totaal geen rekening gehouden is met het advies van de commissie Remkes, de commissie Hordijk en het advies van de Raad van State. Evenmin is geen rekening gehouden met de voorstellen die de landbouw, het Landbouw Collectief, vorig jaar de minister hebben gegeven. Hierdoor ligt er nu een wetsvoorstel, waarmee de natuurdoelen niet behaald zullen worden, de Nederlandse burger veel geld gaat kosten, geen draagvlak heeft en de Nederlandse landbouw zal afbreken en dus ook de zelfredzaamheid voor onze voedselvoorziening zal afbreken. Heel Nederland zal al snel op slot gaan, omdat de gestelde stikstofreductie als doelverplichtingen niet haalbaar zijn. De wetenschappelijke onderbouwing, inclusief onafhankelijke validatie ontbreekt en de gebrekkige rekenmodellen, die gebruikt zijn, bevatten zoveel onzekerheden, dat daarop nooit een wet gebaseerd kan en mag worden. Er is evenmin geen rekening gehouden met uitspraken van het Europese Hof van Justitie, die niet aan de Eerste en Tweede Kamer gepresenteerd worden en ook bij de omstreden PAS zaak van 29 mei 2019 niet als verweer zijn ingebracht.

Verantwoordelijkheid

NMV vraagt zich af hoe het wetsvoorstel stikstofreductie en natuurverbetering te rijmen valt met het "Algemene beginsel van behoorlijk bestuur", zoals het voorzorgsbeginsel, rechtszekerheidsbeginsel, evenredigheidsbeginselen vertrouwensbeginsel en een zorgvuldige belangenafweging ontbreekt totaal. Dit wetsvoorstel geeft rechtsongelijkheid daarnaast zal het weer zorgen voor een juridisch chaos. Jammer dat er geen lering getrokken wordt uit het PAS proces. De hele stikstofcrisis lijkt precies op de kindertoeslag affaire, wie neemt hierin de verantwoordelijkheid. Wij mogen van de overheid verwachten, dat zij haar burgers beschermt in plaats van in de problemen brengt.

Tunnelvisie op stikstof

Het wetsvoorstel is niet gericht op de natuurdoelen, maar focust alleen op de tunnelvisie stikstof. Terwijl er volgens de Europese maatstaven veel meer factoren van invloed zijn op het in stand houden van natuur zoals; mensen/toerisme, klimatologische veranderingen, hogere temperaturen, droogte en extreme neerslag in korte tijd, hydrologie, waterwinning, ziekten, plagen, beheer, bodemeigenschappen, ecologie, bosbouw en natuurlijke processen. Het wetsvoorstel moet gaan om het doel, zoals die in de Habitatrichtlijn staat: 'beschermen van habitatsoorten, zodat ze niet verslechteren, of in een gunstige staat van instandhouding brengen'. Maar daarbij dient rekening gehouden te worden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, en met de regionale en lokale bijzonderheden.

Het woord stikstof komt zowel in de Vogel- als Habitatrichtlijn niet voor. Stikstof komt wel in de NEC-richtlijn voor.

In de NEC-richtlijn zijn in 2016 voor verschillende emissies, plafonds vastgesteld. Zo is er een NOx plafond en een NH³ plafond. Daarom heeft de NMV ook grote twijfel over de juridische houdbaarheid van het uitwisselen van ammoniak (NH³) voor stikstofoxiden (NOx), zoals nu al in sommige provincies gedaan wordt d.m.v. extern salderen. Zo staat in het rapport Remkes ook dat NH³ en NOx niet uitwisselbaar zijn.

Een ander argument om NH³ niet met NOx uit te wisselen is het fijnstof aspect, welke bij NOx optreedt en welke grote gevolgen heeft voor de volksgezondheid.

De NMV vindt dat er eerst duidelijkheid moet komen over de werkelijke omvang van het stikstofprobleem, dat kan alleen door het daadwerkelijk meten daarvan. De NMV is van mening dat er gewacht moet worden met de stikstof aanpak op het onderzoek naar stikstofdepositie in relatie tot veehouderij dat UvA nu uitvoert.¹

Stikstofemissie, -depositie en -concentraties zijn niet direct aan elkaar gecorreleerd. Stikstof is zeer reactief en er is onvoldoende zicht op hoe het zich gedraagt in luchtlagen, waardoor de nauwkeurigheid, waarmee het verplaatsen van stikstof nu berekend wordt onmogelijk accuraat kan zijn. Zo wordt natte depositie wel gemeten in het Meetnetwerk Ammoniak Nederland (kortweg: MAN), maar droge depositie juist niet. Dat wordt nu gecorreleerd aan ammoniakconcentraties, terwijl we al vaststelden dat dit wegens het reactieve karakter van stikstof geen goede indicator is.

Het is niet inzichtelijk welke habitattypen in een zeer slechte toestand zijn, die in hoge mate veroorzaakt wordt door stikstofdepositie. In de antwoorden die mevrouw Schouten geeft op vragen van de Eerste Kamer, geeft ze aan dat er geen lijst van die habitattypen is en dat het niet alleen om de KDW gaat maar ook natuurherstelmaatregelen, waaronder waterhuishouding en bodem zoals de droge, voedsel- en kalkarme zandgronden.

Tot op heden heeft de Minister geen antwoorden kunnen verstrekken over de causale

¹ <https://www.uva.nl/content/nieuws/nieuwsberichten/2019/11/uva-gaat-stikstofdepositie-meten.html>

verbanden tussen de instandhoudingsdoelen en de emissie reducerende maatregelen die de veehouderij al heeft gerealiseerd.

Metingen

Dan is er ook veel onduidelijkheid over metingen, want als er op verschillende plekken op verschillende tijdstippen gemeten wordt, zijn die metingen niet onder gelijke omstandigheden genomen en dus niet vergelijkbaar. De systematiek van depositie metingen is niet wetenschappelijk verantwoord, want er wordt onder verschillende omstandigheden gemeten in onvergelijkbare omstandigheden.

Rekenmodellen worden niet onafhankelijk gevalideerd.

Al jaren is te zien dat er een groot verschil zit in de berekende en de gemeten hoeveelheid ammoniakemissie, dat verschil heet het zogenaamde 'ammoniakgat'. Het verschil bedraagt wel 25%. Door het model aan te passen wordt het ammoniakgat weer weggerekend, zonder fatsoenlijke motivering/onderbouwing, die verklaart waar het verschil in zit of welke metingen daaraan ten grondslag liggen. NMV is van mening dat dit neerkomt op het schuiven met cijfers, zodat er een papieren werkelijkheid ontstaat.

Het is onbegrijpelijk dat hier nog geen goed onderzoek naar gedaan is, dat daadwerkelijk verklaart waar het verschil in zit. Daarbij zijn de effecten van het in het verleden ingezette beleid op ammoniakemissiereductie nooit goed in beeld gebracht, kortom, we weten niet of natuurherstel optreedt, maar we gaan verder op de weg van draconische maatregelen.

Omgevingswaarde (Kritische Depositiewaarde)

In het wetsvoorstel is de omgevingswaarde voor de stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden nog niet voorzien van normen. De enig beschikbare normen zijn de Kritische Depositiewaarden (KDW).

De hoogte van Kritische Depositiewaarde (KDW) van de habitatsoorten zouden door middel van praktijkonderzoeken eerst opnieuw bekeken moeten worden. De laatste wijzigingen zijn op de onderstaande wijze tot stand gekomen, zo staat vermeld in het Alterra rapport KDW-N2000 Alterra rapport 2397: Pagina 7, *De methode om tot een concrete (unieke) KDW per habitatype of leefgebied te komen is als volgt samengevat:*

- per habitat wordt bepaald of er een door de UNECE in 2010 vastgestelde empirische KDW-range beschikbaar is; zo ja, dan wordt deze range gepreciseerd tot een concrete KDW met behulp van modeluitkomsten en (zo nodig) deskundigenoordeel.*
- als er geen empirische KDW-range beschikbaar is, is de gemiddelde modeluitkomst voor dat type bepalend voor de KDW.*
- als er ook geen modeluitkomst beschikbaar is, is een (onderbouwd) deskundigenoordeel bepalend voor de KDW.*

Dit rapport is een actualisering en uitbreiding van een eerdere versie (Alterra nr. 1654 Van Dobben en Van Hinsberg, 2008). De achterliggende methodiek is daarbij hetzelfde gebleven. Destijds was al duidelijk dat bij KDW (te) veel op aannames was gebaseerd. En op die fragiele basis wordt nu wetgeving gebaseerd. **Volgens NMV mogen en kunnen regels op grond van het**

wettelijke zorgvuldigheidbeginsel nooit gebaseerd zijn op waarden die op grove aannames berusten.

In het rapport komt verder naar voren dat: pagina 21,

Omdat depositie en overschrijding van de KDW in Natura 2000-gebieden nu met een grote mate van ruimtelijk detail worden berekend met AERIUS, is bijlage 3 uit Van Dobben en Van Hinsberg (2008) komen te vervallen.

Wel moet opgemerkt worden dat de betrouwbaarheid van de berekende overschrijdingen bepaald wordt door zowel onzekerheden in KDW, als in (de beschikbare data voor) depositiemodellen. Gerealiseerd moet worden dat de wetenschap zal blijven werken aan optimalisering van zowel KDW's als depositiemodellering. Met het beschikbaar komen van steeds meer metingen aan depositie en ammoniakconcentraties in natuurgebieden kunnen depositieberekeningen in de toekomst verfijnd gaan worden of zelfs geverifieerd.

Daarbij zijn voor sommige habitatsoorten de KDW zo laag vastgesteld, dat die schier onmogelijk gehaald kunnen worden, ook al zal alle veehouderij en bedrijvigheid in Nederland verdwijnen. Ook is het een hele lastige, zo niet onmogelijke, opgave om ernaar te streven om in 2035 ten minste 74% van de hectares met stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden, de stikstofdepositie onder de KDW te brengen.

Deze omgevingswaarden zullen niet alleen grote negatieve gevolgen hebben voor de veehouderij in Nederland maar zullen alle activiteiten in Nederland op slot zetten en de effecten daarvan spreken voor zich. Daarbij er is geen enkele wetenschappelijke onderbouwing, dat de stikstofdepositie onder de KDW te brengen, ook zal zorgen voor een goede instandhouding van de habitattypen en soorten.

In de praktijk blijkt dat zogenaamde voor stikstof zeer gevoelige natuur zich uitstekend ontwikkelt, ondanks een zware overschrijding van de KDW (zie kopje 'natuur').

AERIUS

De KDW zit als toets waarde in het AERIUS-systeem. Het AERIUS-rekensysteem berekent van emissie naar depositie en neemt daar de concentratie in mee. De foutmarge op hexagoon niveau bedraagt 40-70%. Het is onacceptabel om daarmee het bestaansrecht van vele familiebedrijven, die al sinds generaties legaal ondernemen, ter discussie te stellen.

Ook de commissie Hordijk heeft in het advies aan de Minister aangegeven dat het AERIUS-systeem niet geschikt is en uit balans is. Het detail dat het beleid vraagt en de mate van wetenschappelijke onzekerheid in het berekenen maken dat AERIUS niet geschikt is. Het standpunt van de NMV over meer meten, wordt door de commissie Hordijk nadrukkelijk onderschreven. Ook de vraag om te rekenen met het Europese beleidsmodel Lotos-Euros/Emep i.p.v. OPS-model, wordt niet serieus onderzocht, terwijl andere EU-landen daar wel mee rekenen. Met deze modellen is stikstofreductie voor 2030 gerealiseerd. NMV ziet dat AERIUS geen stabiele factor is, waarop inspanningen van de landbouw gericht kunnen worden.

Van grote piekbelasters buiten de landbouw worden continue de parameters gewijzigd en recent werd nog 80.000 ha aan stikstofgevoelige natuur bijgetekend.

Op 20 januari 2021 heeft de Raad van State in een uitspraak over het tracébesluit van de A15, ook een duidelijk oordeel gegeven over het rekensysteem AERIUS.²

Bij het berekenen van de stikstofuitstoot op beschermde natuurgebieden heeft de minister gebruikgemaakt van het rekenmodel SRM2 in de AERIUS Calculator. De AERIUS Calculator is het programma dat overheden gebruiken bij onder meer tracébesluiten. Het SRM2-rekenmodel in dit programma gaat uit van een zogenoemde afkap voor verkeer. Hierbij wordt stikstofuitstoot van verkeer dat terechtkomt op meer dan 5 kilometer afstand van de weg niet meegenomen in de berekeningen. Dit wijkt af van de berekeningen die de AERIUS Calculator maakt voor andere bronnen van stikstofuitstoot, zoals veehouderijen of scheepvaart. Daarbij wordt zo'n afkap niet gebruikt en kan op veel grotere afstanden worden berekend, waar stikstof terechtkomt. Naar het oordeel van de Afdeling bestuursrechtspraak heeft de minister geen goede verklaring gegeven voor dit verschil.

Verder realiseren zich velen niet dat de berekende emissie van het melkvee in Aerijs gebaseerd zijn op aannames, dit zijn een handje vol bedrijven, die maximaal 3% (8*24uur) op jaarbasis zijn gemeten en het effect voor 97% van het jaar berekend wordt. Het is de vraag of dit wel een afspiegeling is van de emissie van al het melkvee in Nederland. De continue metingen die gaande zijn volgens infomil bevestigen onze zorg, dat het niet zorgvuldig is om elk melkbedrijf zonder emissiearme stal in de hoogste stikstof categorie te plaatsen.³ De NMV heeft de laatste tijd veel doe het zelf metingen uitgevoerd met een professionele gekalibreerde NH³ meter, die beter in het spoor van de continue metingen passen dan de tac rav lijst, die uitgaat van zeer weinig gemeten uren en de eigenschappen van de mest als de bron van NH³ niet mee neemt in haar meetprotocol, dat zeer recent nog herzien is na forse kritiek van de cie. Berenschot.

Natuur

Het is gelukkig niet alleen maar droefenis met de natuur, zoals door sommige partijen ons wordt voorgehouden. Zo is er in de Achterhoek het natuurgebied het Vragenderveen/Konenburgerveen dat door een stichting van boeren beheerd en onderhouden wordt. Dit toont aan dat het, ondanks een forse overschrijding van de KDW van de stikstofgevoelige habitatsoorten, kan leiden tot een goede staat van instandhouding. Doordat beheer, onderhoud, hydrologie en omstandigheden nog belangrijker zijn voor het behalen van de natuurdoelen. Hiermee willen we laten zien dat boeren en natuur heel goed samengaan en dat berekende stikstofdepositie geen doel mag zijn.

Link van het Natura2000-gebied Vragenderveen
<https://www.youtube.com/watch?v=oTc7gd5f5J4>

Ook de habitatrichtlijnrapportage die over 2019 is opgesteld en naar de Europese Unie is gestuurd laat zien dat het met veel typen en soorten gelukkig beter tot zelfs goed gaat. Typen

² <https://www.raadvanstate.nl/uitspraken/@124071/201702813-1-r3/>

³ <https://www.infomil.nl/actueel/nieuws-perspectief-1/nieuw-systeem-stalbeoordeling-veehouderij-continu/>

en soorten waarmee het slechter gaat hebben ook andere oorzaken dan stikstof. Daar waar de rapportage negatief is over de instandhouding van habitatsoorten, heeft dat ook te maken met andere oorzaken, waaronder onderhoud en hydrologie.

Tevens verwijzen wij u naar de stukken van Nicolaas Gerrits en Jaap Hanekamp, waarin o.a. de instandhouding van habitatsoorten wordt gegeven. De stukken zijn als bijlage toegevoegd.

Bodemanalyses

De commissies Hordijk en Remkes laken het tekort aan metingen. De metingen kunnen gecombineerd worden met bodemonderzoeken, die in grote mate een motivatie kunnen geven aan het probleem. Dit kan gecombineerd worden met registratie van bodemleven en onderzoek naar paddenstoelen en korstmossen, die inzicht geven in de staat van stikstof. In de Natura2000 gebieden worden vrijwel geen bodemanalyses genomen.

<https://library.wur.nl/WebQuery/groenekennis/2240886>

In voorgaande link wordt nader ingegaan op de mogelijke oorzaken van verzuring.

De belangrijkste verzurende stoffen in het bos zijn sulfaat, nitraat en chloride. Wanneer die stoffen uitspoelen naar diepere bodemlagen, nemen zij onderweg basische kationen mee als calcium, kalium, magnesium en natrium. Dat heeft effect op de bodem, want die stoffen zijn belangrijk om de zure bodem te neutraliseren. Als die elementen verdwijnen zijn ze niet meer beschikbaar voor bodemlevens, flora en fauna en voor de buffercapaciteit van de bodem.

Citaat uit blog Reijneveld van Eurofins:

<https://www.eurofins-agro.com/nl-nl/analyse-bosgrond-waar-blijft-het-herstel>

"De verzuring door N en met name S heeft geresulteerd in zeer lage pH van bosgronden. Die zeer lage pH zal onder andere de Ca- en Mg-beschikbaarheid (voedsel voor bomen) verminderen, aluminium komt in oplossing en veroorzaakt schade aan het wortelsysteem. De bossen worden hierdoor niet gezonder. Bomen zullen minder N-opnemen en minder biomassa (CO₂) produceren. Daarnaast zorgt de lage pH ook voor verarming, want alleen 'zuurtolerante' planten en bomen zullen op deze gronden kunnen overleven. Kortom, tijd voor meer aandacht voor de bodemtoestand van onze bossen".

Drempelwaarde voor bouw

Het is voor de NMV onbegrijpelijk dat in het wetsvoorstel een drempelwaarde voor de bouw opgenomen is. Een drempelwaarde zal juridisch mogelijk niet houdbaar zijn, want zo is de drempelwaarde voor de veehouderij in 2019 door de Raad van State afgeschoten. De bouw van huizen en industriële gebouwen, geeft wel een tijdelijke stikstofemissie, maar hoe wordt de stikstofemissie in het rekensysteem meegenomen, die ontstaat door het in gebruik hebben van de gebouwen?

Volgens ons wordt er gemeten met twee maten.

PAS-melders legaliseren

In de wet is ook opgenomen om zogenoemde PAS-melders of bedrijven die onder het Programma Aanpak Stikstof (PAS) geen vergunning nodig hadden of geen melding hoefden te doen vanwege de geringe stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden, dat deze bedrijven gelegaliseerd zullen worden.

Hiervoor moet wel ontwikkelingsruimte voor komen, de stikstofruimte wordt gehaald door bronmaatregelen en door opkoopregeling veehouderij.

Door de stikstofreductie die wordt behaald in te zetten als ontwikkelruimte, kan de omgevingswaarde voor stikstof (KDW) nimmer worden behaald.

Dat betekent dat dit wetsvoorstel geen houdbare oplossing is voor de legalisatie van de PAS meldingen. ⁴ Naast, zoals Damen Legal, is ook een gerenommeerd kantoor, zoals Stibbe niet overtuigd van de juridische houdbaarheid van de toegezegde legalisatie van de PAS bedrijven die geen natuurvergunning konden en mochten aanvragen. ⁵

Tijdens de PAS-periode, waarin deze bedrijven aangepast zijn, zijn die bedrijven in het rekensysteem meegenomen. Daarom was tijdens de PAS-periode op een gegeven moment geen ontwikkelingsruimte meer aanwezig en konden er ook geen meldingen meer gedaan worden.

Dus hoe zijn die PAS-melders in de PAS-periode berekend in AERIUS en waar is de ruimte van de PAS-melders gebleven. Ook tijdens de PAS-periode is er door de landbouw ammoniak gereduceerd. Het is onduidelijk hoe en waar die gebleven is. Volgens de NMV dienen voor een eerlijke berekening eerst de nieuwe gerealiseerde activiteiten van deze PAS groep uit Aerijs verwijderd te worden zodat er geen dubbele inspanning berekend en geleverd hoeft te worden.

Onzekerheid, onduidelijkheid en rechtszekerheid

Het is voor de NMV niet duidelijk waarom er in Nederland een stikstofcrisis is en in andere EU-landen niet.

Waarom er in andere EU-landen een ander rekenmodel is dan in Nederland?

Waarom is volgens de Nederlandse monitoring de staat van de natuur in Nederland zo slecht, terwijl er ook duidelijk rapportages zijn, dat er grote verbeteringen zijn met habitattypen.

Deze wet implementeert niet de Vogel- en Habitatrichtlijn. Het is juridisch niet houdbaar, zoals ook te lezen is in het advies van de Raad van State. ⁶

Jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie is niet of onjuist met Tweede Kamer en ook met de Eerste Kamer gedeeld. Zo was de PAS niet in strijd met de Habitatrichtlijn, er dient echter wel, na een grondige en volledige toetsing van de **wetenschappelijke deugdelijkheid** een beoordeling te worden gegeven, en die beoordeling dient gegarandeerd te worden. Wetenschappelijk gezien mag er redelijkerwijs geen twijfel bestaan over de impact van

⁴ Bron Notitie 9/11/2020 Damen Legal inzake wetsvoorstel

⁵ <https://www.stibbe.com/en/news/2021/january/het-besluit-stikstofreductie-en-natuurverbetering-is-ter-consultatie-gegaan>

⁶ <https://www.raadvanstate.nl/adviezen/@121806/w11-20-0257-iv/>

de plannen of projecten ten aanzien van de mogelijk schadelijke gevolgen voor de **Natuurlijke Kenmerken van het gebied**.

Is de toetsing wetenschappelijk deugdelijk??

Er zijn verschillende uitspraken van het Hof van Justitie van de Europese Unie, die niet meegenomen zijn. Er zijn vragen gesteld zijn aan de Europese Commissie, waarbij dan alleen een mening gegeven is maar dat die ook verwees naar het van het Hof van Justitie van de Europese Unie, alleen die zijn bindend.

Helaas moeten we vaststellen, dat de wet geen oplossing biedt aan de grote onzekerheid, onduidelijkheid en rechtszekerheid, die de overheid van de Vogel- en Habitatrichtlijn in Nederland gemaakt heeft.

Decennialang is er gesteld door bestuurders, dat externe werking Natura 2000 geen effect zou hebben op bestaand gebruik. Als NMV moeten wij concluderen, dat deze wet juist veel externe werking kent, die vooral de landbouwsector behoorlijk treft, maar ook zeker andere activiteiten in heel Nederland.

Voedselzekerheid

Bij een zorgvuldige belangenafweging behoort de eigen voedselvoorziening een onderdeel te zijn. Mede door gecompliceerde regels is al meer dan 60% van de landbouwers gestopt.⁷ Er moet een halt komen aan de situatie, dat zes bedrijven, die ook zorgen voor voedselvoorziening en beheer van ons landschap per dag moeten stoppen onder dreiging van onbetaalbare nieuwe regels, zoals de voorloper provincie Noord-Brabant die oplegt. Nederland is in deze crisistijd niet in staat om zelfvoorzienend te zijn. Van de goede exportcijfers die het CBS bekend maakte komt een behoorlijk deel door wederuitvoer van agrarische producten, die hier niet allemaal geproduceerd kunnen of mogen worden.⁸

Tot slotte

De voorgenomen wet dient te zorgen voor een emissiereductie van 50% tot 2035.

In 15 jaar beoogt men door opkoop en gedwongen bronmaatregelen om de emissie te reduceren.

De afgelopen 15 à 20 jaar is de emissie 65% gereduceerd met diverse bronmaatregelen en krimp van de veestapel. Het resultaat is dat er nog steeds een stikstof probleem wordt geschetst.

De laatste 15 jaar is de hoeveelheid stikstof gevoelige natuurgebied van 90.000 ha naar 172.000 ha bij geplust.

Uit het Ierse Holohan arrest door het Europese Hof (C-461/17) van 7 november 2018 ⁹*dat de staat van instandhouding van een natuurlijke habitat wordt als gunstig beschouwd wanneer: - het natuurlijke verspreidingsgebied van de habitat en de oppervlakte van die habitat binnen dat*

⁷ <https://www.clo.nl/indicatoren/nl2119-agrarisch-grondgebruik->

⁸ <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-landbouw-natuur-en-voedselkwaliteit/nieuws/2021/01/22/nederlandse-landbouwexport-in-2020-956-miljard-euro>

⁹ HvJ EU 7 november 2.18, Brian Holohan e.a. ECLI EU C 2018 883

gebied stabiel zijn of toenemen, en

-Voor behoud op lange termijn nodige specifieke structuur en functies bestaan en in de afzienbare toekomst vermoedelijk blijven bestaan'.

Verder maakt dit arrest duidelijk dat niet alle habitats vallen onder de bescherming. Aerius neemt nu zonder enige transparantie veel nieuwe stikstofgevoelige habitats op, die niet onder de bescherming vallen en het vergunningsproces verslechteren. De NMV betreurt het dat dit arrest niet eerder duidelijk gedeeld is met Kamer. Wat er nu gebeurt is niet wat de burgers is voor gehouden toen de gebieden werden aangewezen.

Als er over 15 jaar, na de krimp van de veestapel en bronmaatregelen, een emissiereductie van 50% wordt behaald is zal een stikstofcrisis aanblijven.

Wat gaat er gebeuren als de komende 15 jaar meer dan 300.000 ha nieuwe stikstofgevoelige natuur wordt bijgetekend?

HET PROBLEEM LIGT NIET AAN DE STIKSTOF EMISSIE. HET PROBLEEM ZIT IN HET VOORDUREND CREËREN VAN NIEUWE (STIKSTOF) DEPOSITIE GEVOELIGE GEBIEDEN.

Daar ligt de kern van het probleem. Door de complexiteit van het stikstofprobleem zien maar weinigen dit.

Wij vragen u i.v.m. de demissionaire status dit wetsvoorstel controversieel te verklaren of volledig af te wijzen.

Graag gaat de NMV in gesprek met u.

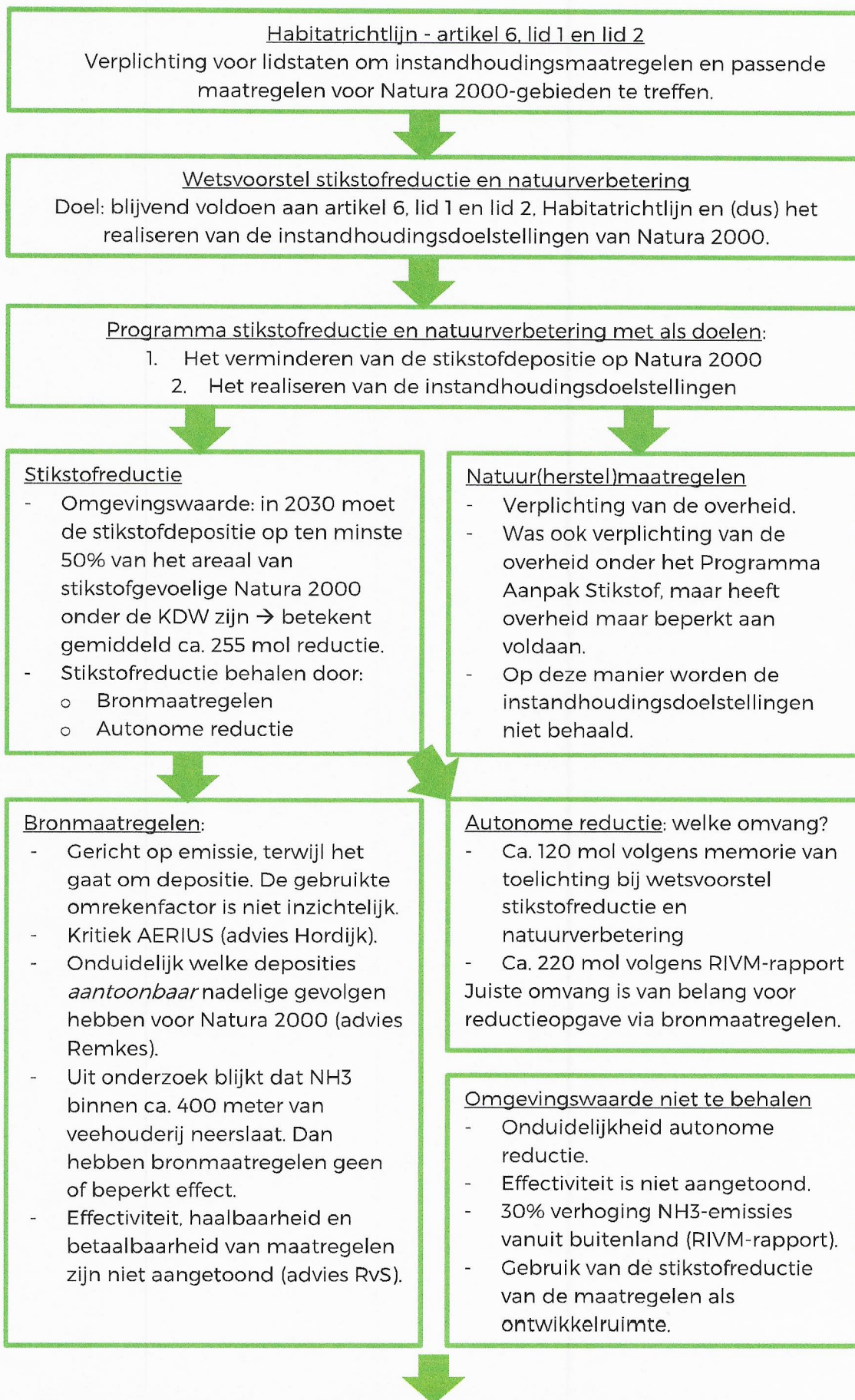
Met vriendelijke groet,

Nederlandse Melkveehouders Vakbond

Harm Wieggersma (voorzitter)

Bijlagen

Géén ontwikkelruimte voor andere activiteiten

Het wetsvoorstel en programma stikstofreductie en natuurverbetering leiden – anders dan het Programma Aanpak Stikstof – niet tot ontwikkelruimte. Er ontstaat dus geen ruimte om andere activiteiten toe te staan c.q. te vergunnen.

- Dit kan ook niet, omdat het wetsvoorstel en programma dienen ter uitvoering van artikel 6, lid 1 en lid 2, Habitatrictlijn (vgl. uitspraak RvS 29 mei 2019 over het Programma Aanpak Stikstof).
- Het wetsvoorstel regelt dit niet. Er is ook geen koppeling tussen de stikstofreductie en andere activiteiten (projecten of plannen).

Máár:

- De stikstofreductie die wordt behaald door de bronmaatregelen, wordt door de overheid toch gebruikt als ontwikkelruimte om andere activiteiten toe te staan c.q. te vergunnen. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij de opkoopregeling voor de veehouderij.
- Door de stikstofreductie die wordt behaald door bronmaatregelen in te zetten als ontwikkelruimte, kan de omgevingswaarde voor stikstof nimmer behaald worden.

PAS-meldingen

Omdat het wetsvoorstel en het programma stikstofreductie en natuurverbetering niet leiden tot ontwikkelruimte, zorgen deze ook niet voor een oplossing voor de PAS-meldingen.

Meer over

Natuurbeheer Stikstof

Geesje Rotgers

Stichting Agrifacts

Nieuws forum

- Geen ontheffing Cruiser, Cosun teleurgesteld
- Spanning over vervolg Stikstofwet neemt toe
- Thuis koken blijft in VS ook na coronacrisis populair
- Dollar hield zich koest onder Trump
- Minder overstappers naar biologische landbouw
- Boeren plots 'piekbelaster' door bijgetekende natuur

OPINIE GEESJE ROTGERS

Boeren plots 'piekbelaster' door bijgetekende natuur

Dinsdag 21:12 uur - Geesje Rotgers - 1 reactie

Met de wijze waarop de provincie Gelderland natuur intekent op haar gebiedskaarten, is wat mis. De grootste misser is dat niemand die kaarten kan inzien. Waarom zijn die natuurkaarten niet gewoon beschikbaar in een gangbaar format, zodat iedereen met een huis-, tuin- en keukencomputer die kan controleren?

Ik heb een GIS-programma op mijn computer geïnstalleerd, een middag gestudeerd in de bijbehorende handleiding, maar dan gaat er ook een wereld voor je open. Zo is op de natuurkaart in stikstofmodel Aerius te zien dat de Provincie Gelderland veel nieuwe natuur aan het intekenen is. Duizenden hectares die op de kaarten geregeld wel heel dicht tegen boerderijen aan liggen. Opvallend is ook dat het om stikstofgevoelige natuur gaat.

Zelf piekbelasting uitrekenen

Dat móet wel consequenties hebben in de stikstofberekeningen voor die bedrijven. De Rijksoverheid heeft gezorgd voor een Aerius

[Akkerbouw](#)
[Melk](#)
[Varkens](#)
[Granen & Grondstof](#)
[Agribusiness](#)
[Energie](#)
[Abonneren](#)
[Inloggen ▶](#)

rivieren (de Rijntakken) waar een pol stikstofgevoelig weidevogelgras voor de deur was ingetekend.

Waarmee ik wil aangeven dat het om heel veel kleine stukjes gaat. De situatie is zo: de boerderij staat aan de ene kant van de doorgaande weg, de pol weidevogelgras aan de andere kant. Die pol weidevogelgras staat er in werkelijkheid waarschijnlijk niet (Aerius zegt ook dat de aanwezigheid ervan onzeker is), maar het natuurvlakje staat wel op de virtuele habitatkaart in Aerius.

Bedrijf naar achteren plaatsen

Wat heeft dat voor gevolgen, zo'n pol weidevogelgras zo vlak voor de deur? De Aerius Aankoopcalculator berekent voor deze boerderijen zowat de maximale score voor piekbelasting. Zo blijkt. Helpt het als je de boerderij 100 meter naar achteren verplaatst? Warempel, dit blijkt enorm te helpen. De Aankoopcalculator halveert de berekende piekbelasting. Een veel snellere en goedkopere optie om de piekbelasting te halveren, is de pol stikstofgevoelige weidevogelgras een klein stukje naar achteren zetten.

Dat de Provincie Gelderland elke hectare wil benutten voor natuuren die natuur tot aan de openbare weg aanlegt, dat valt te begrijpen. Dat de Provincie kiest voor stikstofgevoelige natuur tot aan de openbare weg en op de grens met de boerderijen, dat is een keuze. En wat mij betreft geen juiste keuze, zolang het beleid wordt bepaald op basis van de uitkomsten van rekenmodel Aerius. In de virtuele wereld van Aerius betekent het op deze wijze bijplussen van natuur, een forse vergroting van de stikstofproblematiek doordat piekbelastingen worden gecreëerd.

Meer over

[Natuurbeheer](#)
[Stikstof](#)
[Geesje Rotgers](#)
[Stichting Agrifacts](#)

Nieuws forum

- Geen ontheffing Cruiser, Cosun teleurgesteld
- Spanning over vervolg Stikstofwet neemt toe
- Thuis koken blijft in VS ook na coronacrisis populair
- Dollar hield zich koest onder Trump
- Minder overstappers naar biologische landbouw
- Boeren plots 'piekbelaster' door bijgetekende natuur

Geesje Rotgers

Onderzoeksjournalist in de agrarische sector

© DCA MultiMedia.

Gerelateerde artikelen

STAF: Provincie creëert zelf piekbelasters in stikstof

Keuzes Investico bepalen uitkomst stikstofcalculaties

Nederland compleet op slot. Wie legt mij uit

Natuur en Stikstof - meer over kritische depositie

17 Jan 2021 in [Science \(/blog/science/\)](#) / [Agriculture \(/blog/agriculture/\)](#)

In mijn [vorige blogpost](#) (<https://jaaphanekamp.com/blog/science/agriculture/2021-01-07-natuur-en-stikstof-het-paard-en-de-wagen/>) begin ik met een kritiek op de COVID-19 lockdowns. Niet om *per se* discussie daarover op te roepen dan alleen te wijzen op de te smalle visies die op veel onderwerpen worden gedebiteerd in wetenschappelijke kringen, politiek en media.

En wat schetst mijn verbazing niet? Via via kreeg ik, puur informatief overigens, te horen dat ik nu door sommigen (geen idee wie die 'sommigen' zijn) beschouwd wordt als een 'corona ontkenner'.

Nu heb ik werkelijk geen idee wat dat is, een 'corona-ontkenner'!

Als ik deze term letterlijk neem -taal dient serieus genomen te worden!- zou ik dus 'corona ontkennen'. En dat houdt in dat ik zou denken dat SARS-CoV-2 niet zou bestaan en/of dat de ziekte COVID-19 (ook) niet zou bestaan.

De term corona-ontkenner is zoiets als bomen-ontkenner. Wat een treurigheid!

Dit is niets anders dan lui wij/zij denken, gelardeerd met het meerderheids- of het autoriteitsargument (RIVM?), om maar een kleine selectie drogredenen te noemen.

Vooruit. Laat ik welwillender zijn en mijn chagrijn achter mij laten.

Ik zou kunnen ontkennen dat er *niets belangrijkers is* dan zorgen dat het virus geen slachtoffers (meer) maakt, of tenminste zo min mogelijk. Laat ik mijzelf

(<https://jaaphanekamp.com/blog/science/education/media/2020-03-14-de-virale-wereld/>) nog maar eens citeren:

“... besluiten nemen die de volledige focus hebben om virusverspreiding te voorkomen, hebben consequenties op andere terreinen die *evenzeer* de volksgezondheid beïnvloeden. Dit zijn de beruchte tradeoffs: het ene gevaar voor een ander inruilen. Ik herhaal het werk van [William Kip Viscusi](#) () nog maar eens (nadruk toegevoegd):

“... reductions in fatality risks are *not priceless*. Due to society’s limited economic resources, it is *not possible to make an unbounded commitment to risk reduction*, implying that eventually some trade-offs must be made.”

Ik heb [tradeoffs](#) (<https://jaaphanekamp.com/blog/philosophy/politics/risk/2020-02-06-een-mensenleven-uitdrukken-in-geld-kan-en-mag-dat/>) al eens besproken: massale werkeloosheid, als gevolg van corona-maatregelen, zal de volksgezondheid langdurig en ingrijpend nadelig beïnvloeden. ...”

Hoeveel achterstallige of geheel geschrapte *non-COVID-19* ziekenhuisbehandelingen, faillissementen, werkeloosheid, gebrek aan goed onderwijs, psychosociale schade, en wat dies meer zij moeten we nog verduren voordat wij besluiten *de enkelvoudige focus op SARS-CoV-2 te laten varen?*

Anders gezegd, ik heb nog niets gezien van wat maar enigszins lijkt op een brede maatschappelijke COVID-19 kosten-baten analyse.

En dat laatste -een brede maatschappelijke kosten-baten analyse- brengt mij weer terug bij stikstof.

Want zo’n kosten-baten analyse is in ieder geval vastgelegd in [deze motie](#)

(<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35600-30.html>) . Eens kijken hoe snel die wordt uitgevoerd, en aan wie de uitvoering daarvan wordt toegekend.

We waren bezig met stikstof en [H4030 -droge Europese heide](#)

(<https://jaaphanekamp.com/blog/science/agriculture/2021-01-07-natuur-en-stikstof-het-paard-en-de-wagen/>) . Hoe

zit het met deze habitat en de bijbehorende kritische depositiewaarde? Het Nederlandse [oordeel](#)

(https://www.natura2000.nl/sites/default/files/profielen/Habitattypen_profielen/Profiel_habitattype_4030.pdf) over

H4030 -“zeer ongunstig”- kennen we al:

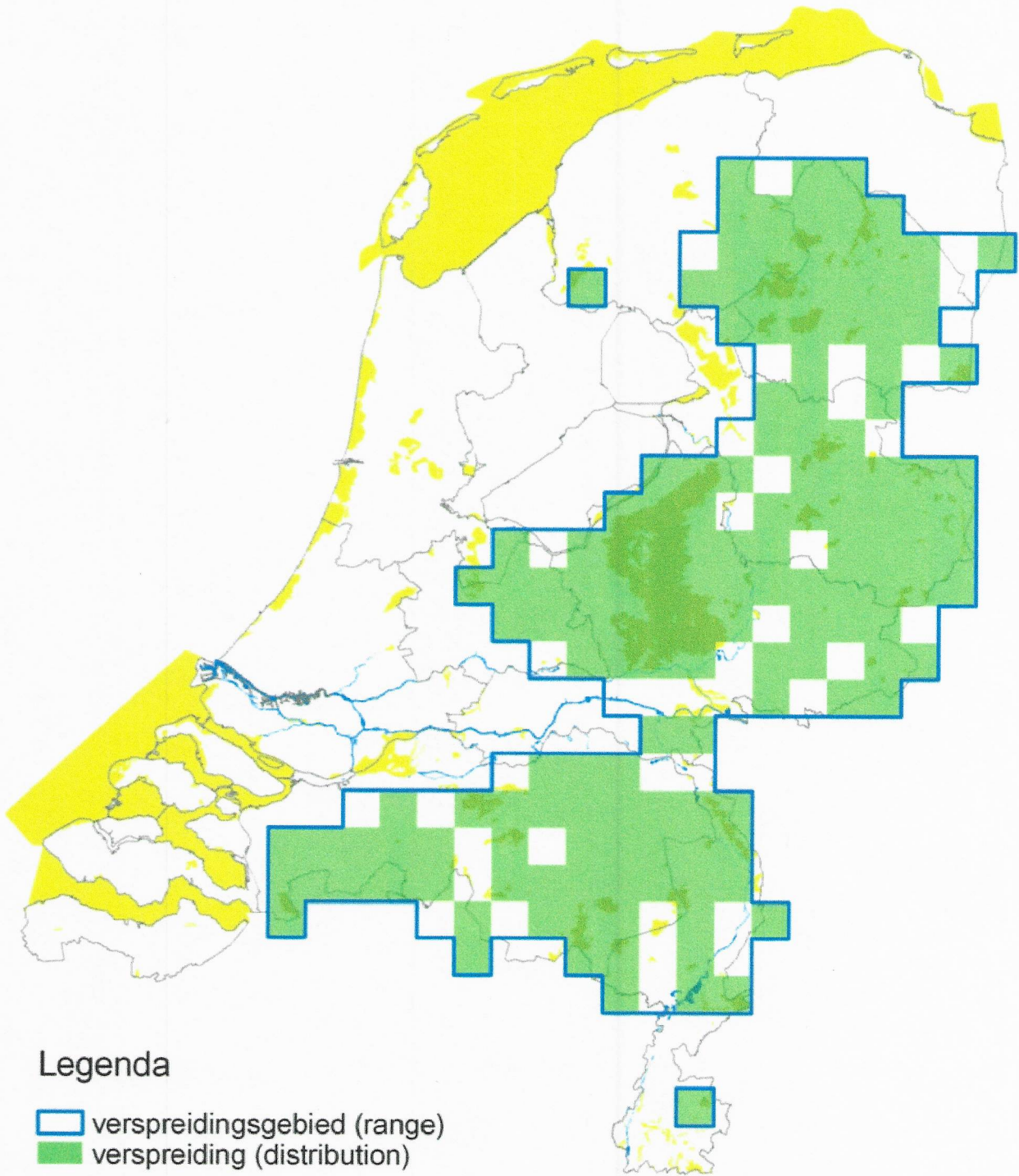
Aspect	1994	2004	2007
Verspreiding	Gunstig	Gunstig	Gunstig
Oppervlakte	Matig ongunstig	Matig ongunstig	Matig ongunstig
Kwaliteit	Zeer ongunstig	Zeer ongunstig	Zeer ongunstig
Toekomstperspectief	Zeer ongunstig	Matig ongunstig	Matig ongunstig
Beoordeling Svl	Zeer ongunstig	Zeer ongunstig	Zeer ongunstig

Dat gezegd hebbende mag er na *13 jaar* wel een keer een updateje van af op Neerlands natura2000 website. Datzelfde geldt voor het begeleidende kaartje

(https://www.natura2000.nl/sites/default/files/profielen/Habitattypen_profielen/Profiel_habitattype_4030.pdf) van H4030. Ook die is uit een 'grijs' verleden:

Verspreiding en verspreidingsgebied

Habitattype 4030: Droge heiden

Legenda

- verspreidingsgebied (range)
- verspreiding (distribution)
- Habitatrichtlijngebieden 2003
- Grote Rivieren

In de vorige blog heb ik uitgelegd dat Nederland aan de Europese Commissie rapporteert dat *landbouw* de heide bedreigt. En gezien die assessment, gecombineerd met het zeer ongunstige *eindoordeel*, lijkt landbouw met zijn stikstof emissies en deposities de grootste boosdoener.

De Duitse rapportage, zoals gezegd (<https://jaaphanekamp.com/blog/science/agriculture/2021-01-07-natuur-en-stikstof-het-paard-en-de-wagen/>), *verschilt dag en nacht van de Nederlandse*. En dat brengt mij, *eindelijk*, bij de KDW, de kritische depositie waarde; voor stikstof.

Okay. Wat was de KDW (Critical Load) definitie ook al weer? Zoals in het rapport *Critical Loads For Sulphur and Nitrogen* uit 1988 staat:

"A quantitative estimate of an exposure to deposition of N as NH_x and/or NO_x below which empirical detectable changes in ecosystem structure and function do not occur according to present knowledge. In general, the ecosystem changes may range from episodic responses to processes occurring over centuries."

De Nederlandse definitie zoals ik die citeer in de blogpost [Natuur en stikstof](#)

(<https://jaaphanekamp.com/blog/science/agriculture/2020-12-09-natuur-en-stikstof-het-poneren-van-kritische-waarden/>) is vrijwel identiek. Dat daarbij veel kritische vragen zijn te stellen bespreek ik eveneens in deze blogpost.

Daar valt nog veel meer over te zeggen, maar eerst maar eens wat getallen. Droge heide -H4030- valt in de *zeer gevoelig klasse* en er geldt een *beleidsmatige KDW* van *1071 mol/ha per jaar*, wat neerkomt op 15 kg N/ha per jaar.

Laten we teruggaan in de tijd en kijken wat wetenschappelijk onderzoek aan getallen heeft opgeleverd.

Onderstaande getallen voor Nederlandse heide betreffende een aantal 'eindpunten', zijn uit het bovengenoemde 1988-rapport:

De getallen staan voor *geschatte kg N/ha per jaar*. Omgerekend naar *mol* (uitgaande van 14 gram N/mol) komen we, van boven naar onder, op de volgende getallen:

5 - 20 kg/ha per jaar: **357 - 1428 mol/ha per jaar**

7 - 10 kg/ha per jaar: **500 - 714 mol/ha per jaar**

< 40 kg/ha per jaar: **< 2856 mol/ha per jaar**

Afijn, deze getallen zijn lang geleden opgesteld aan de hand van 'wat' experimenteel werk. Dit is geen goedkope kritiek. Onderstaande disclaimer staat in het voorwoord van genoemd 1988-rapport (nadruk toegevoegd):

"The concept of critical load is only in its infancy. The *underlying scientific knowledge is in many cases weak and the importance of different processes involved is not always quantified. This is especially the case for nitrogen, where long term effects by nitrogen itself and in combination with acidification need to be studied in much more detail.* Thus, the aim of the report is not to give *absolute and indisputable values on critical loads*, but to give the best estimates with present knowledge and inspire to further research."

Het is geen sinecure om uit de baaierd van biologische, biochemische, klimatologische, meteorologische, en geochemische factoren te bepalen bij welke hoeveelheden stikstof (N) er welke meetbare en traceerbare ecologische veranderingen optreden.

(Het waardeoordeel over die, door mensen veroorzaakte, ecologische veranderingen laat ik nu in het midden. Bedenk: de aanwezigheid van heidegebieden is eveneens het resultaat van menselijk ingrijpen. Dat doet overigens niets af van de schoonheid van heide.)

Dit gezegd hebbende, wat hebben wetenschappelijke ontwikkelingen van de afgelopen ruim 30 jaar opgeleverd aan inzichten wat betreft de KDW voor H4030? Eigenlijk niets, zoals blijkt uit [Alterra-rapport 2397](https://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/245248) (<https://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/245248>) :

Code	Naam van het habitatype of leefgebied	KDW (kg N/ha/j)	KDW (Mol N/ha/j)	Gevoeligheidsklasse	Onderbouwing	Empirische range (kg N/ha/j) en EUNIS-type	Model-uitkomsten (kg N/ha/j)
H4030	Droge heiden	15	1.071	zeer gevoelig	middelpunt van modeluitkomst volgens CALLUNA (c), passend binnen empirische deelrange; deelrange is 10-15 (zie H2310)	10-20 ## (F4.2: Dry heaths)	10-20

Dat is, op z'n zachts gezegd, 'nogal' teleurstellend. In combinatie met de grote onzekerheid rondom de jaarlijkse *hectare*-depositie van stikstof (zie de [tweede Hordijk-rapportage](https://www.researchgate.net/publication/342211474_Meer_meten_robuuster_rekenen_Eindrapport_van_het_Adviescolleg) (https://www.researchgate.net/publication/342211474_Meer_meten_robuuster_rekenen_Eindrapport_van_het_Adviescolleg), is de KDW eigenlijk een schimmige standaard.

Alleen al het feit dat binnen een bepaalde bandbreedte - 10 - 20 kg/ha per jaar - een getal wordt gekozen - 15 kg/ha per jaar - die vervolgens een wettelijke status wordt toegekend (AERIUS) roept heel erg veel vragen op die tot op heden niet gesteld zijn.

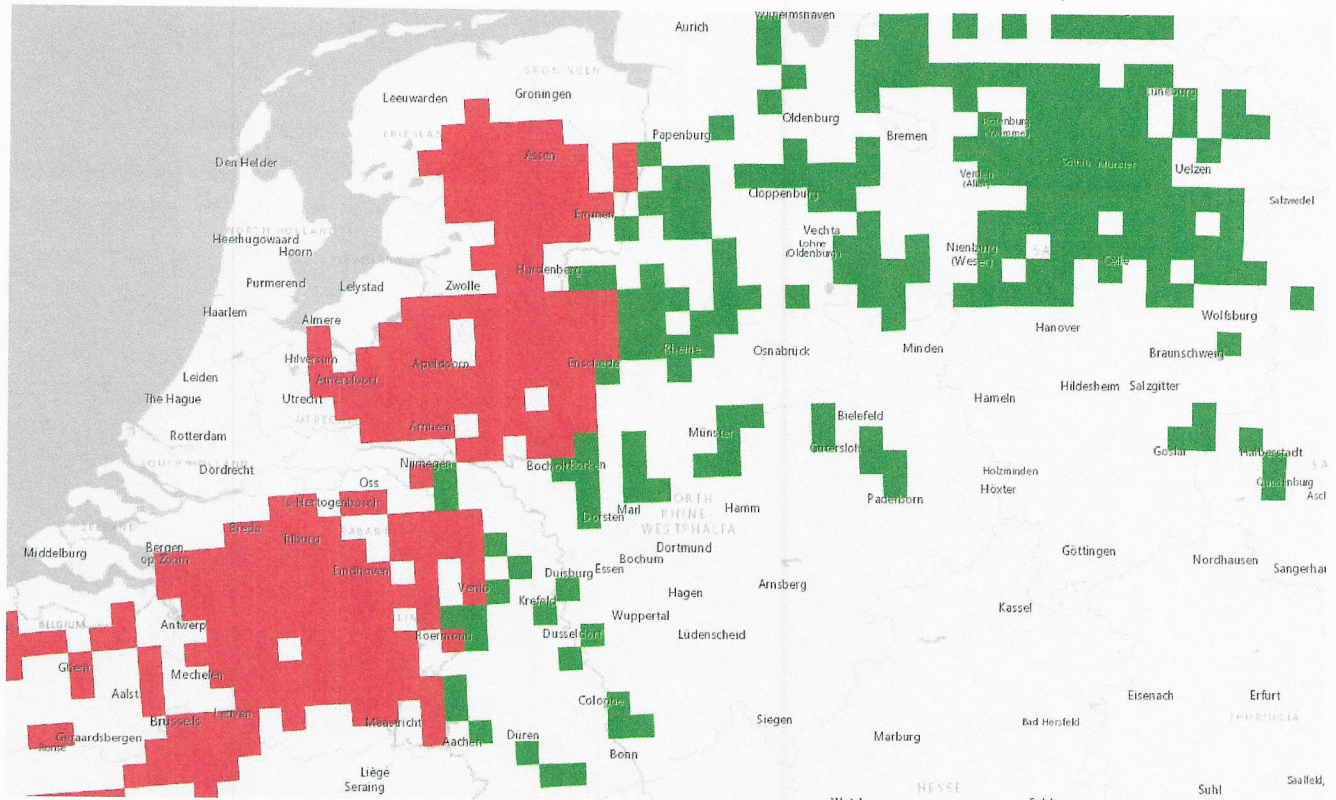
Want, de grote voorzichtigheid waarmee de KDW worden besproken in het 1988-rapport staat in schril contrast met het huidige stellig wettelijke gebruik daarvan.

Me dunkt is dat wetenschappelijk onverdedigbaar.

Bovendien, in het licht van het [Duits-Nederlandse vergelijk van H4030](https://jaaphanekamp.com/blog/science/agriculture/2021-01-07-natuur-en-stikstof-het-paard-en-de-wagen/)

(<https://jaaphanekamp.com/blog/science/agriculture/2021-01-07-natuur-en-stikstof-het-paard-en-de-wagen/>), is de vraag *hoeveel gewicht de KDW eigenlijk krijgt* wat betreft de staat van instandhouding in Nederland een belangrijke!

We kunnen in ieder geval constateren dat er, per land, daar evident zeer verschillend over gedacht kan worden!

En dan nog wat: experimentele studies naar de effecten van stikstofdepositie op heide (of welke andere habitat dan ook), worden altijd gekenmerkt door beperkingen. Dat is niets bijzonders.

Extrapolatie van studie naar de echte wereld - oftewel, wat betekenen de experimentele resultaten voor de werkelijkheid? - is wellicht de belangrijkste beperking.

Deze centraal wetenschappelijke vraag is niet eenvoudig te beantwoorden. Zeker niet voor ecologische studies waarin, nogmaals, vele factoren invloed hebben op ecologische systemen, zoals heide.

Precisie van experimenten en de beschrijving daarvan is wel het minste wat verlangd kan worden.

In één van de belangrijkste, maar niet te vinden, standaardwerken op het gebied van KDW - *Empirical Critical Loads for Nitrogen Expert Workshop Berne, 11-13 November 2002* - staat een interessante grafiek op p. 84 (Bobbink et al.):

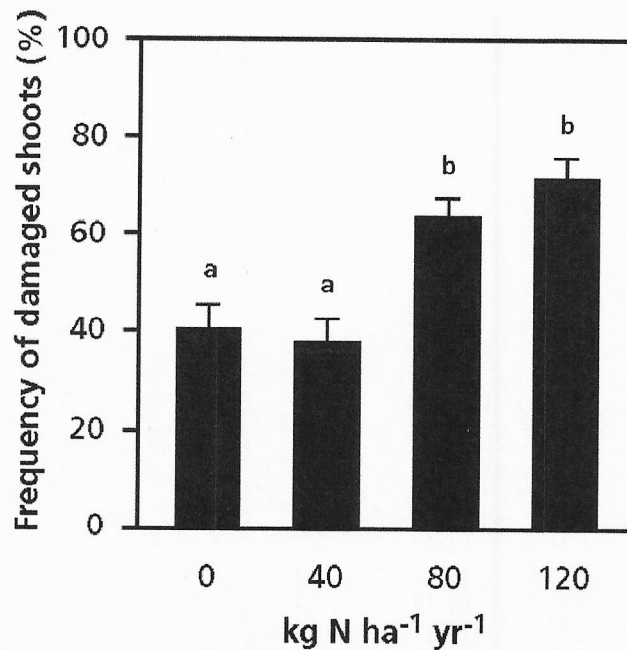

Figure 4.1. Effects of 7 years of ammonium nitrate additions ($\text{kg N ha}^{-1} \text{ yr}^{-1}$) on the frequency (means \pm SE) of winter damaged *C. vulgaris* shoots in northern wet heath (F4.11) in N. Wales (Carroll *et al.*, 1999). Columns sharing a letter are not significantly different.

In het langjarige experiment, onder verwijzing naar Carroll *et al.* (1999), 'bleek' 40 kg N/ha per jaar (!) *geen vorstschade* op te leveren dat onderscheidbaar was van 'geen' (0) stikstofdepositie.

Maar Carroll et al. (1999) hebben helemaal geen hectare-experimenten gedaan en hebben daarover dus niets gerapporteerd.

Het experiment van Carroll *et al.* bestond uit vier *plots* heide van 1 meter bij 1 meter die 0, 4, 8 en 12 gram ammoniumsulfaat in 1.5 liter gedestilleerd water per jaar berekend kregen in maandelijkse intervallen. Zie hier de betreffende figuur:

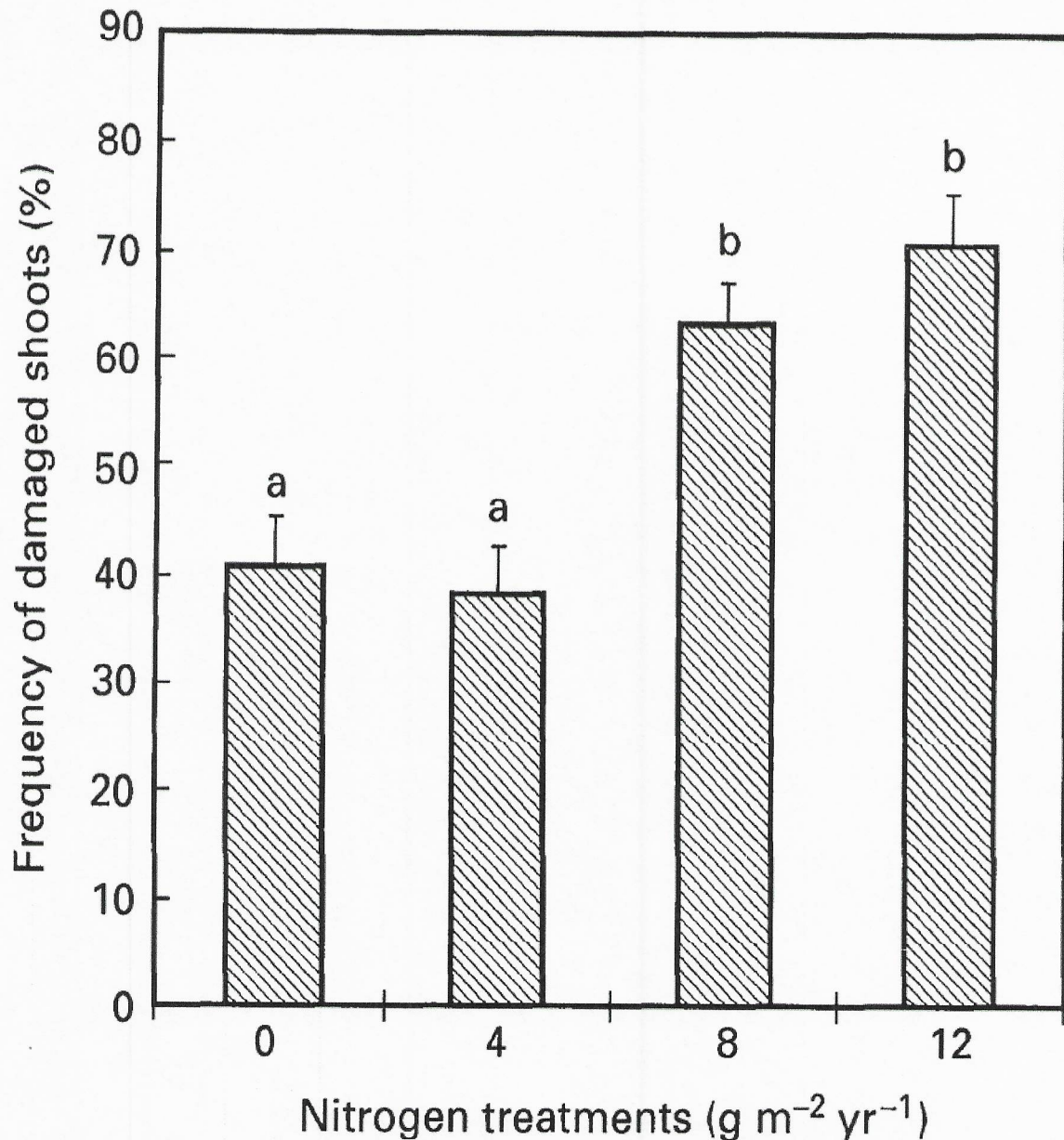

Figure 3. Effect of long-term additions of NH_4NO_3 on the percentage frequency (means \pm SE) of winter-damaged *Calluna vulgaris* shoots on moorland plots (April 1996). ANOVA analysis with significant effect of treatment ($P < 0.001$). Columns sharing a letter are not significantly different ($P < 0.05$).

Bobbink et al. hebben dus deze resultaten van Carroll et al., zonder vermelding, met een factor 10.000 'virtueel opgeschaald'.

Dat is natuurlijk wetenschappelijk gezien 'not done' en roept vragen op hoe er wordt omgegaan met wetenschappelijke gegevens binnen dit discours. *Vragen die ik (nu) niet kan beantwoorden.*

Bovendien: dit geeft nauwelijks rechtstreeks inzicht in de werkelijke situatie van heide die, experimenteel op de vierkante meter, ver buiten de realiteit wordt belast met een stikstofverbinding.

Kort samengevat: KDW voor heide heeft geen zichtbaar inhoudelijk wetenschappelijke ontwikkelingsgeschiedenis doorgemaakt en wordt, zonder transparante onderbouwing, toch als kritisch afkappunt gebruikt in AERIUS.

In combinatie met de grote stikstofdepositie-onzekerheid op hectare-niveau, geeft de KDW geen feitelijk inzicht in het functionele en meetbare beschermingsniveau van habitats, zoals heide.

Doet stikstof er helemaal niet toe in de (Nederlandse) natuur? Zeer zeker wel. *Het natuurdiscours in Nederland behoort echter heel veel meer te omvatten dan alleen stikstof.*

Hoe nu verder? Jan Bastiaens en Koen Deforce geven in hun [Geschiedenis van de heide - Eerst natuur en dan cultuur of andersom?](#)

(https://www.researchgate.net/publication/333642228_Geschiedenis_van_de_heide_Eerst_natuur_en_dan_cultuur_of_andersom), denk ik, een nuttige handreiking:

“Zelfs in het volle besef dat heidegebieden een belangrijke natuurwaarde hebben, zou het motto “eerst cultuur en pas dan natuur” toch een belangrijke leidraad moeten zijn voor het actuele beheer van het cultuurlandschap ‘heide’. ...”

Hiermee is de zaak nog lang niet afgedaan. Volgende keer verder met habitats, KDW, staat van instandhouding, en zo verder ...

Related Posts

[Zoekgebieden, phishing en AERIUS](#) (/blog/science/agriculture/2021-01-21-zoekgebieden-phishing-en-aerius/) 21 Jan 2021

[Natuur en Stikstof - Het Paard en de Wagen](#) (/blog/science/agriculture/2021-01-07-natuur-en-stikstof-het-paard-en-de-wagen/) 07 Jan 2021

[Kerst en gevaccineerd worden tegen de dood](#) (/blog/theology/philosophy/science/2020-12-20-kerst-en-gevaccineerd-worden-tegen-de-dood/) 20 Dec 2020

Random Posts

[Zaken voor de vuilnisbelt van de geschiedenis ... \(/blog/philosophy/2020-01-01-zaken-voor-de-vuilnisbelt-van-de-geschiedenis/\)](#) 01 Jan 2020

[Een interview ... \(/blog/media/science/risk/precaution/2020-03-08-een-interview/\)](#) 08 Mar 2020

[Waarom zijn we bang \(3\) \(/blog/risk/precaution/politics/philosophy/2019-11-07-waarom-zijn-we-bang-2/\)](#) 07 Nov 2019